

Harri Kilpi

L'Année dernière à Norwich: elämää elokuvatutkijana englantilaisessa yliopistossa

Millaista on väitöstutkijan arkinen olemassaolo ulkomailla? Vaikka mielen hedonistinen miljonäärielämä moduloi protestanttisen etiikan sävyttämää puurtamista vain harvoin, on silti helppoa todeta, että olen viihtynyt University of East Anglian elokuvatutkimuksen laitoksella ja Norwichissa erittäin hyvin. Kerron tässä raportissa laitoksesta, sen tutkimuksesta, ohjauksesta ja omista kokemuksistani viimeisten parinkymmenen kuukauden (syyskuu 2003–kesä 2005) ajalta.

Laitos ja tutkimuksen aloittaminen

Norwichissa sijaitseva University of East Anglia (UEA) oli loppujen lopuksi helppo valinta opiskelukohteeksi. Viimeisessä (2001) kansallisessa yliopistojen vertailututkimuksessa (Research Assessment Exercise) UEA:n elokuva- ja televisiontutkimuksen laitoksen (FTV) arvioitiin edustavan kansainvälistä huipputasoa ja sen henkilökuntaa luonnehdittiin tutkimuksellisesti erittäin aktiiviseksi. Vaikka on aina hyvä muistaa, että RAE-luokitukset perustuvat suhteellisen mekaanisesti henkilökunnan julkaisemien monografioiden ja artikkelien kokonaismäärille, mitä voidaan tietysti helposti manipuloida rekrytoinneilla, laitoksen tasosta kertoo sen korkealuokkainen tutkijaprofiili. Henkilökunta tuntuu jakautuvan kahteen suuripiirteiseen leiriin. Yvonne Tasker ja Diane Negra

kuuluvat UEA:n teoriapainotteisempaan puoleen, joka on kansainvälisesti kuuluisia feministisen tutkimuksen aloilla. Historiallis-empiriseen puoliskoon voidaan puolestaan lukea Andrew Higson, Peter Krämer ja Charles Barr, joiden töiden ansiosta UEA:n FTV on maailman johtava laitos brittelokuvan historian alalla ja kärkeä Uuden Hollywoodin tutkimuksessa. Koska olin jo gradu- ja lissensiaattitöissäni tutkinut brittelokuvan historiaa ja halusin syventää tietouttani väitöskirjaksi, vaikutti UEA varauksetta parhaalta paikalta jatkokoulutautumiseen. Muutin Norwichiin syyskuussa 2003.

Suomalaisittain huimille lukukausimaksuille sain vastinetta heti alusta lähtien. Tervetuliaistoivotuksista alkaen uudet PhD-opiskelijat otettiin aktiivisesti vastaan ja patistettiin osallistumaan sekä tutkija- että metodologiaseminaareihin. Jo muutama viikon kuluttua kaupunkiin ja yliopistolle kotiutumisesta piti valmistaa kymmenen minuutin suullinen esitys omasta väitöskirja-aiheesta seminaariyleisölle, joka koostui laitoksen tutkijoista ja muista jatko-opiskelijoista. Esityksen jälkeen sana oli vapaa kritiikille, ja jo tässä vaiheessa sai makua hyvinkin kärkevästä, mutta aina rakentavasta ja siksi elintärkeästä palautteesta.

Tiesin, että ohjaajani Andrew Higson ei ollut ainoastaan opinnäytteiden ohjaaja, vaan myös opettaja, professori, tutkija ja paikallisen tiedekunnan dekaani

ja siksi kiireinen mies. Pelkäsin, että Suomen mallin mukaisesti kaikki tapaamiset olisivat myöhässä tai siirtyisivät enemmän tai vähemmän satunnaisesti ympäriinsä kalenteria. Jälleen sain yllättyä positiivisesti: koko ensimmäisen syksyn ajan tapasin hänet joka viikko. Jopa kaksituntisissa sessioissa viilattiin suunnitelmia, rajattiin tutkimusajakausia ja -alueita, hahmoteltiin väitöskirjan lukurakenteita, työstettiin synopsisia ja väiteltiin hypoteeseista, kysymyksenasetteluista ja erilaisten lähteiden ja metodien tärkeydestä ja käyttökelpoisuudesta.

Tutkimuksen hahmottuminen

Periodi-, pukudraama- ja perintöelokuvan specialistina Higson sopi ohjaajakseni erinomaisesti. Oma tutkimukseni tarkastelee brittihistorian elokuvallista esittämistä 1950- ja 1960-lukujen brittiläisessä elokuvakulttuurissa, joten Andrew saattoi jatkuvasti antaa syväluotaavaa kritiikkiä ja yksityiskohtaisia vinkkejä projektin kehittämiseksi. Aluksi suunnitelmani oli tuottaa sarja tapaustutkimuksia, jotka kuvaisivat elokuvallisen historian kehittymistä ko. aikana. Tutkimussuunnitelmaa koskevien keskustelujen ja ensimmäisten vedosten jälkeen kävi kuitenkin selväksi, että laajamittainen kvantitatiivinen katsaus antaisi luotettavamman empiirisen perustan tapaustutkimuksille ja loisi vankkaa perustusta

kimusta: kattava selvitys 1950- ja 60-lukujen brittist historiaa esittäviin elokuviin on tähän asti puuttunut toisin kuin esim. 1930-, 40-, 80- ja 90-lukujen tapauksissa.

Näin ensimmäisiksi peruskysymyksiksi muodostuivat mm. mikä on historiallinen tai puku-elokuva tämän tutkimuksen piirissä? Mitkä elokuvat muodostavat brittiläisen historian rungon ja keskeiset representaatiovyöhykkeet, ja mitkä jättäisin tutkimuksen ulkopuolelle ja millä perusteilla? Kuinka suuri on relevanttien elokuvien joukko? Millaisia alakategorioita, syklejä ja trendejä ne muodostavat 1950- ja 60-lukujen läpi? Koska menneisyyttä ja siihen liittyviä käsityksiä artikuloidaan useissa eri lajityypeissä ns. faktuaalisen historiallisen elokuvan lisäksi, päätin ottaa käyttöön heuristisen ja inklusiivisen, Robert Altmanin ja Steve Nealen genreteorioita seurailevan määritelmän: periodielokuvia (kuten päätin niitä kutsua) olisivat kaikki englantilais- ja amerikkalaisvalmisteiset elokuvat, jotka kuvaavat pääasiassa brittiläistä tai britti-imperiumin historiaa ennen vuotta 1939 ja jotka olivat levityksessä vuosina 1950–65. Tälle aikakausirajaukselle löytyvät perustelut sekä periodielokuvan omista syklisistä vaihteiluista että laajemmasta elokuvateollisesta ja -taloudellisesta kontekstista, johon syvennyin paljon enemmän kuin olin alun perin suunnitellut ja josta on muodostunut eräs tutkimukseni temaattisista painopisteistä. Tältä osin sain rakentavaa ja rohkeaa palautetta myös muilta tutkijoilta, kuten Steve Nealelta, Peter Krämeriltä, Sheldon Hallilta ja James Russellilta, jotka lukivat ja kommentoivat alustavia vedoksia.

Millainen aineisto voisi vastata muihin keskeisiin kysymyksiin? Suomen Elokuva-arkistossa suorittamani *Picturegoer*-, *Sight & Sound*- ja *Films & Filming* -lehtiin keskittynyt alustava tutkimus oli tuottanut noin 80 elokuvan listan. Oli kuitenkin selvää, että näitä fani- ja asiantuntijalehtiä täsmällisempiä lähderyhmiä tarvittaisiin katsauksen kattavuuden varmistamiseksi. UEA:lla oli kokoelmisinaan sekä *Monthly Film Bulletinin* (180 numeroa) että elokuvateollisuuden viikkojulkaisu *Kine Weeklyn* (yli 750 numeroa) täydelliset sarjat, jotka kävin läpi vuoden 2004 aikana.

Sijoitin löytyneet liki 200 elokuvaa kaikkine mahdollisine filmografisine ja teollisine tietoineen tietokantaohjelmaan, jonka joustavuus helpotti huomattavasti aineiston hahmottamista, järjestämistä, analysointia ja kirjoitukseksi työstämistä. Käyttökelpoista ja kiinnostavaa dataa kertyi tällä menetelmällä niin runsaasti, että kahtia jaetusta katsausosioista (1950–56, 1957–65), jonka piti alun perin toimia lyhyenä preludina tapaustutkimuksille, muodostui nyt tutkimuksen kriittinen selkäranka.

En kuitenkaan hylännyt tapaustutkimuksia, joita saatoin edelleen käyttää kvalitatiivisena, elokuvakulttuurin monisyisyydestä muistuttavana vastapainona tilastojen ja yleistysten hallitsemalle määrälliselle osuudelle. Katsausosioissa esitettyjen kassamenestysjakaumien perusteella saatoin määrittää kaksi elokuvaa kummastakin katsausjaksosta, jotka parhaiten edustivat periodielokuvan syklisiä voimasuhteita. Näiden elokuvien erittelyssä päädyin (osin Andrew'n kehoituksesta) käyttämään sovellettua uusformalis-

tista muotoanalyysia (Bordwell, Thompson) yhdistettynä lähinnä elokuva-arvostelujen varassa tapahtuvaan historialliseen vastaanton tutkimukseen (esim. Chapman, Higson, Richards).

Tarkasteltavaksi keskustelemaksi valitsin yhteiskuntaluokkien tai habitusten (Bourdieu) representaation, joka tuntui olevan eräs keskeisimpiä ja jatkuvimpia piirteitä kautta periodielokuvan kirjon. Pyrin vastaamaan mm. seuraaviin ydinkysymyksiin: kuinka monta luokkaa elokuvassa esiintyy? Mitkä luokat dominoivat narratiivisia ajallisesti, eli mitkä luokat ovat eniten esillä? Mitkä luokat saavat aktiivisen toimijan aseman, eli mitkä sosiaaliset kerrostumat näytetään historian tekijöinä ja liikuttajina sekä yleisinä huomion arvoisina kohteina? Vaikka kaikki neljä tapaustutkimusta lähtivät samoista peruskysymyksistä, kukin niistä kehittyi myös omien erityisteemojen ympärille, joihin kuuluivat mm. kotimaisen elokuvatuotanto ja 1950-luvun pula-ajan Britannia, Hollywoodin kansainvälistyminen 1940-luvun lopulta lähtien, Hammer-studion laatuelokuva-ambitiot, ja ”modernisoituvan” periodielokuvan piirteet sekä 1960-luvun alun vaurastuva nyky-Britannia.

Näiltä pohjilta aloin talvella ja keväällä 2004 työstää tutkimustani tekstiksi. Vaikka tapaukseni Andrew'n kanssa harvenivat, saatoin silti luottaa kahden, kolmen viikon välein tapahtuvan ohjauksen olevan aina ensiluokkaista, yksityiskohtiin pureutuvaa ja hellittämättömtä. Samalla tulin oppineeksi runsaasti argumentatiivisen tieteellisen kirjoittamisen heuristiikkaa, josta on ollut runsaasti hyötyä seminaarisuunnitelmia, konferenssisitelmia ja artikke-

liluonnoksia kirjoittaessa. Vaikka esim. väitöskirjan ohjepituus (100 000 sanaa) ja sen avulla väännettävät sanamäärille perustuvat rakennekaaviot tuntuivat aluksi oudoilta ja vastenmielisiltä, on niiden proosan ja argumentin sujuvuutta kasvattava vaikutus käynyt myöhemmin ilmeiseksi. Samoin Andrew'n pikkutarkkuus saattaa joskus kääntyä liki-hermostuttavaksi pedanttisuudeksi, mutta myöntää täytyy, että olen myöhemmin oppinut näkemään mm. lukijaa informoivien metakommenttien sekä säntillisten ja johdonmukaisten elokuvareferenssien käytön tarpeellisuuden. Ja kun oma ohjaaja oli kiireisempi, muut tutkijat, kuten Peter Krämer ja Mark Jancovich suosituivat mielellään lukemaan tekstejäni ja antamaan niistä "ihan hyvä -tason" ylittävää yksityiskohtaista kritiikkiä.

Opetustyö

Laitoksen laajuus ja vuosittainen uusien oppilaiden määrä takaa, että laitos tarvitsee jatkuvasti uusia tutoreita laajoille perustutkintokursseille ja että sillä on varaa kustantaa tutoreiden opettajankoulutuksen alkeiskurssit. Tammikuusta 2005 saman vuoden kesäkuulle ulottunut monisyinen opettajakokemus oli konferenssien ohella toisen vuoteni parhaimpia ja antoisimpia kokemuksia useissa eri suhteissa. Kurssi käsitteli amerikkalaisen valtavirtaelokuvan vaiheita ja trendejä 1960-luvun alusta nykypäivään, ja opetustyön pakottamana sain huomattavasti laajennettua ja täsmennettyä näihin keskeisiin aiheisiin liittyvää tietouttani. Johdin kahta viikoittaista seminaariryhmää, joissa keskusteltiin aiemmin viikolla nähdyistä

kurssielokuvista sekä eri alojen asiantuntijoiden pitämistä luennoista. Sain ensimmäisen kosketuksen luokkahuoneen dynamiikkaan, välistä masentavan apatian, välistä euforisesti pulpuavan keskustelun vaihtelevissa muodoissa. Kukaan ei kertonut meille, kuinka seminaarit pitäisi jäsenellä, joten sain vapaat kädet ajankäytön suunnittelulle, teemojen valinnoille ja työskentelymuotojen käytölle sekä improvisoinnille näiden elementtien eri yhdistelmien välillä.

Lukukauden keskivaiheen esseiden yhteydessä paimensin oppilaita kurssin ohjeiden mukaisten aiheiden ja lähestymistapojen pariin ja pidin parin viikon ajan yllä sekä henkilökohtaisia että sähköpostitutoriaaleja, joissa selitin ja väänsin rautalangasta kaikkea esseiden perusosasta ja argumentin alkeisrakteesta feminismiin teoriaan ja United Artistsin yrityskulttuuriin 1970-luvulla. Krämer, joka oli kurssin koordinaattori, varoitti minua esseiden mahdollisesti tuottamasta epätoivosta, mutta vaikka esseiden tarkastus paljastikin rypypään todellisia floppeja ja runsaasti harmaata keskikastia, oli koko prosessi kerrassaan kiehtova ja pakotti ajattelemaan arvostelun perusteita ja heikkoja kohtia. Koska jouduimme kirjoittamaan jokaisesta esseestä parinsadan sanan mittaisen proosamuotoisen arvostelun, joutui monesti kohtaamaan oman argumentoinnin ja sen sisältämät piilopainotukset sekä suurpiirteisen gausilaisuuden hyvät (keskinäinen suhteutus) ja huonot (keinotekoisuus) puolet. Vaikka jotkut oppilaat kritisoiivat kurssia liiallisesta talouskeskeisyydestä, palautesessio oli miellyttävä kuuluttava: monet olivat jopa pitäneet

kurssista ja sen ei-negatiivisesta asenteesta Hollywood-elokuvaa kohtaan.

Konferenssit

Eräs ehkä itsestään selvimmistä eduista Englannissa opiskelussa on jatkuva ja läheinen yhteys laajaan ja aktiiviseen tutkijayhteisöön: konferensseja jos jonkinlaisista aiheista järjestetään kaiken aikaa vain muutaman tunnin junamatkan päässä Norwichista. *Society for Cinema and Media Studiesin* (SCMS) vuotuinen konferenssi järjestettiin tänä vuonna ensimmäistä kertaa Lontoossa, ja sen baabelimainen tutkimussuuntien, teorioiden ja aiheiden kakofonia tarjosi monta sekä akateemista että sosiaalista oppituntia. Monialaiseen konferenssiin mahtui myös brittiläisen elokuvakulttuurin historiaa käsittelevä paneeli, johon oma, väitöskirjani katsausosuuksiin pohjautuva esitelmä sopi oikein hyvin.

Readingin yliopiston järjestämä *Journeys Across Media: The Limits of Adaptation* oli puolestaan huomattavasti pienempi, lähinnä jatko-opiskelijoille ja nuorille tutkijoille suunnattu yksipäiväinen tapahtuma. Symposiumissa pohdittiin siirtymiä elokuvan ja muiden medioiden välillä adaptaation (sovitusta) käsitteen kautta, ja koska kaikki väitöskirjani tapautkimuksen olivat myös kirjallisuussovituksia, saatoin pitää esitelmän *The Hound of the Baskervilles* -elokuvasta (1959), Hammer-studiosta ja "hyvään makuun" liittyvistä kulttuurisista diskursseista 1950-luvun lopun Britanniassa. Medievalistien järjestämä *The Middle Ages on Film* -konferenssi keskittyi puolestaan elokuvallisen keskiajan analysoin-

tiin ja teoretisoitiin. Saatoin tässä yhteydessä käyttää *Ivanhoesta* (1952) tekemääni talous- ja reseptiohistoriallista analyysia osoittaakseni, kuinka elokuvan valmistusaika vaikutti keskiajan valkokankaalla saamaan muotoon. Muihin antoiisiin esitelmäkokemuksiin kuuluivat Leedsin *The Victorians in the 20th Century* sekä UEA:lla järjestetty *Historical Adventures* -symposium. Syksyllä ja talvella 2005 on luvassa lisää väitöskirjan vedostamista,

opetusta ja pari konferenssia.

Kaiken kaikkiaan Norwichin kausi on ollut erittäin rikas monella eri tavalla. Tutkimuksen suhteen sekä ohjaus, resurssit että yleinen ympäristö ja ilma- piiri ovat paitsi parantaneet työn laatua myös kannustaneet työnte-koa ja siitä nauttimista. Myös muiden akateemisten koke- musten ja taitojen kertyminen on ollut taajempaa, kiehtovam- paa ja haastavampaa kuin osasin odottaa ja on antanut paljon eri- laisia valmiuksia: *a steep learn-*

ing curve, kuten englantilainen asiaan liittyvä idiomi kuuluu.

LÄHIKUVA

Lähikuva on audiovisuaalisen kulttuurin tutkimukseen keskittynyt, neljä kertaa vuodessa ilmestyvä aikakauslehti.

Tilaa vuosikerta 2006 (22 euroa). Teemoina luvassa viihteen histori-aa, gootteja ja Kaukoitää.

Tilausosoite: Lähikuva, c/o Varsinais-Suomen elokuvakeskus
Uudenmaankatu 1, 20500 Turku. S-posti: paivi.valotie@utu.fi

Lähikuvalla voi tarjota tieteellisiä artikkeleita sekä teemoihin liittyen että niiden ulkopuolelta, raportteja tai katsauksia audiovisuaalisen kulttuurin tutkimukseen liittyvistä konferensseista ja seminaareista sekä alan suomenkielisen ja kansainvälisen tutkimuskirjallisuuden arvioita.

Yhteydenotot: Toimitussihteeri Ilona Virtanen. S-posti: ilovir@utu.fi.

Puh. (02) 333 6644.